

РЕЦЕНЗІЯ

Руденок Алли Іванівни,

кандидата психологічних наук, доцента кафедри психології та педагогіки на дисертаційне дослідження **Суходолі Юлії Олегівни** на тему «Сім'я як чинник розвитку соціального інтелекту молодших школярів під час дистанційного навчання», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Вивчення представлених матеріалів у дисертації та анотації Суходолі Юлії Олегівни, а також ознайомлення з результатами наукових розвідок з обраної теми в наукових публікаціях, дозволяє стверджувати, що: дослідницею проведений глибокий науковий аналіз обраної теми; виявлена новизна у розгляді питань; сформульовані наукові положення, узагальнення та висновки, які є предметом захисту.

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами.

Актуальність представленої дисертаційної теми зумовлена останніми соціально-політичними та економічними змінами, спрямованими на інноваційний розвиток нашої країни, що відзначаються змінами у сфері освіти. Реформа загальної середньої освіти під назвою "Нова українська школа" визначає необхідність прийняття освітнього підходу, зосередженого на компетентності. Цей підхід передбачає поєднання культивування базових знань, умінь і навичок учнів з розвитком основних соціальних компетенцій, що вважаються ключовими для успішної адаптації молодого покоління в динамічному соціальному середовищі та сприяють їх ефективній соціалізації.

Актуальність і можливість дослідження розвитку соціального інтелекту в молодшому шкільному віці визначається недостатньою вивченістю цієї проблеми в науковій літературі та її беззаперечною соціальною значущістю.

Соціальні трансформації через пандемію COVID-19, у якій нещодавно опинилося людство, та сучасна військово-політична ситуація в країні через неоголошену війну з російською федерацією позначилася і на освітньому процесі в Україні – деклароване державою право кожної української дитини на освіту було порушено через неможливість відвідування шкіл, дитячих садків та інших закладів освіти у зв'язку із карантинними, а пізніше – безпековими обмеженнями. У цих умовах дистанційне навчання в Україні стало невід'ємною частиною освітнього процесу, що спонукало багатьох українських науковців до пошуку нових методів та засобів організації взаємодії між його суб'єктами.

Таким чином, дослідження Юлії СУХОДОЛІ відповідає запитам часу та є актуальним і вельми своєчасним. Зазначимо, що актуальність дослідження Юлії СУХОДОЛІ посилюється виділеними суперечностями й

важливістю їх розв'язання. Тому актуальність теми дослідження не викликає сумнівів.

Дослідження проведено відповідно до напрямів досліджень наукової школи кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету «Психологічні засади підготовки молоді до сімейного життя» (керівник – доктор психологічних наук, професор Євген ПОТАПЧУК) та у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (шифр 0119U103663) (внесок здобувача полягає у визначенні особливостей розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30 жовтня 2020 р.).

Нові факти, отримані здобувачем.

У результаті ретельного наукового пошуку дисертанткою *вперше* розроблено теоретичну модель соціально-психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання, яка ґрунтується на відповідному алгоритмі спільних дій сім'ї та школи, що передбачає інтеграцію зусиль дорослих членів сім'ї та засобів і видів професійної діяльності вчителів, описується такими видами діяльності: просвітницькою, профілактичною, діагностичною та корекційною;

на основі зазначеної моделі *розроблено* програму авторського тренінгу «Розвиток соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання», унікальність якої полягає у впровадженні авторського тренінгу розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях, зокрема: покращення якості їх освіти під час дистанційного навчання та збереження їх психічного здоров'я загалом;

удосконалено процес соціально-психологічного розвитку компонентів соціального інтелекту молодшого школяра завдяки розробленій теоретичній моделі соціально-психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання;

набули подальшого розвитку: змістове наповнення дефініції «соціальний інтелект молодшого школяра» (інтеграційна характеристика, що поєднує соціальний інтелект із проявами його самооцінки та розуміння цінності інших, виявляється у взаємодії з іншими школярами і дорослими, які задіяні в освітньому процесі та є поза ним, передбачає розуміння і застосування норм і правил соціальної поведінки та комунікації, виявленні почуття відповідальності за власні дії (вчинки) та їхні наслідки на підставі аналізу і рефлексії); наукові уявлення щодо спільних дій сім'ї та школи, інтеграції зусиль дорослих членів сім'ї та вчителів задля соціально-психологічного розвитку компонентів соціального інтелекту молодшого школяра в сім'ї в умовах дистанційного навчання.

Значення отриманих автором результатів для психологічної науки і практики.

Дисертаційне дослідження Юлії СУХОДОЛІ без сумніву має практичну значущість, зумовлену тим, що одержані результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впровадженими в практичну діяльність психолога. Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні практичних рекомендацій батькам та педагогам щодо соціально-психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту молодших школярів під час дистанційної форми навчання.

Одержані результати дослідження можуть бути використані шкільними педагогами та психологами, а також батьками молодших школярів, для вдосконалення процесу розвитку їх соціального інтелекту під час дистанційної форми навчання, а також у процесі професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, представниками психологічних служб, громадських організацій та батьківських комітетів, які планують та здійснюють шкільні та позашкільні форми взаємодії з молодшими школярами в умовах пандемії, воєнного стану тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні.

Науково-поняттєвий апарат дисертації СУХОДОЛІ Юлії Олегівни визначено відповідно до обраної теми дослідження. Авторкою чітко окреслено об'єкт і предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, теоретико-методологічні засади дослідження. Згідно з визначеними метою і завданнями, у роботі логічно вибудовано структуру наукового пошуку. Авторкою сформована якісна джерельна база – 308 найменування, з них 68 найменувань іноземною мовою. Це слугує беззаперечним аргументом інформативності, валідності та доказовості одержаних результатів дослідження.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Юлії СУХОДОЛІ дають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувачка на належному рівні володіє дослідницькими компетентностями, необхідними для вирішення наукового завдання, а також комплексом методів дослідження.

Обґрунтованість наукових положень і рекомендацій підтвердили результати експериментальної роботи та впровадження основних положень і результатів дослідження в освітній процес КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти» (довідка про впровадження від 05.06.2023), КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка про впровадження від 13.02.2024), КЗЗСО «Ліцей №17 Хмельницької міської ради» м. Хмельницького (довідка про впровадження від 29.09.2023).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційне дослідження складається з анотацій українською й англійською мовами, списку публікацій здобувачки, вступу, трьох розділів, пов'язаних послідовністю викладу і внутрішньою логікою, висновків до

кожного розділу, загальних висновків, списку джерел посилання (357 найменувань, з них – 82 англійською мовою), додатків. Основний зміст дисертації викладений на 250 сторінках комп'ютерного набору, містить 9 таблиць та 11 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 311 сторінок. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти та відповідає меті дослідження і поставленим завданням. Науковий апарат дисертаційного дослідження збалансований. Об'єкт, предмет, мета дослідження, зазначені у вступі, відповідають задекларованій темі. Також у цій частині дисертації висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації. Зазначений комплекс методів дослідження, в якому гармонійно поєднуються теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики, адекватний поставленим завданням.

У першому розділі ґрунтовно висвітлено теоретичний аналіз сутності поняття сім'я як детермінанта розвитку дитини у психологічній науці, розглянуто соціальний інтелект як психологічний феномен: зміст, критерії та структура, уточнено сутнісні та змістові аспекти соціального інтелекту молодших школярів, охарактеризовано психологічні особливості розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях.

У другому розділі заслуговують схвалення визначені, обґрунтовані етапи та організація дослідження розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційної форми навчання, розроблена теоретична модель соціально-психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання, яка ґрунтується на відповідному алгоритмі спільних дій сім'ї та школи, що передбачає інтеграцію зусиль дорослих членів сім'ї та засобів і видів професійної діяльності вчителів, описується такими видами діяльності: просвітницькою, профілактичною, діагностичною та корекційною; на основі зазначеної моделі розроблено програму авторського тренінгу «Розвиток соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях під час дистанційного навчання», унікальність якої полягає у впровадженні авторського тренінгу розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях зокрема, покращення якості їх освіти під час дистанційного навчання та збереження їх психічного здоров'я загалом

У третьому розділі дисертанткою обґрунтовано програму і методи емпіричного дослідження, здійснено аналіз та інтерпретацію результатів емпіричного дослідження розвитку соціального інтелекту молодших школярів у сім'ях, розроблено практичні рекомендації батькам та педагогам щодо розвитку соціального інтелекту молодших школярів під час дистанційного навчання.

Висновки до розділів і загальні висновки, в цілому, відображають зміст і результати наукового пошуку, узгоджуються з завданнями дослідження, є логічними й аргументованими. Аналіз змісту дисертації дає підстави

стверджувати, що поставлені завдання розв'язано, гіпотезу підтверджено, мету наукового пошуку, загалом, досягнуто.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні теоретичні положення й висновки дисертації висвітлено у низці наукових публікаціях, зокрема: 4 статті опубліковано у фахових виданнях України; 1 стаття – у зарубіжному виданні; 11 публікацій – у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова та зміст анотацій українською й англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих дискусійних аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, зокрема:

1. У змісті роботи варто було б більш ретельно описати методологію дослідження, зокрема процедуру обґрунтування вибору конкретних методик та їхньої адаптації до контексту дослідження, а саме до критеріїв та показників соціального інтелекту молодших школярів.

2. Дисертація набула б більшої завершеності, якби авторка проаналізувала особливості розвитку соціального інтелекту дітей молодшого шкільного віку залежно від їх статевої приналежності.

3. За результатами експериментального дослідження авторкою розроблено низку практичних рекомендацій щодо розвитку компонентів соціального інтелекту молодшого школяра під час дистанційної форми навчання шкільним педагогам та психологами, а також батькам молодших школярів. Проте, на наш погляд, варто було б розробити рекомендації іншим членам сім'ї, зокрема старшим братам чи сестрам, які в період дистанційного навчання можуть виконувати роль старшого наставника.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну та практичну цінність отриманих у дисертаційній роботі наукових результатів, а засвідчують доцільність наукової та практичної проблематики.

Загальний висновок.

З викладеного вище можна зробити висновок, що дисертація Юлії СУХОДОЛІ на тему: «Сім'я як чинник розвитку соціального інтелекту молодших школярів під час дистанційного навчання» є самостійною та завершеною науковою роботою, що містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора.

Дисертація «Сім'я як чинник розвитку соціального інтелекту молодших школярів під час дистанційного навчання» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (зі змінами) та п.п. 6,7,8,9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Суходоля Юлія Олегівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

Алла РУДЕНОК

Підпис Алли РУДЕНОК засвідчую:

Проректор з наукової роботи,
Хмельницького національного університету,
доктор технічних наук, професор

Олег СИНЮК